

СОЮЗ ВІЗАНТІЇ ТА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЗА ДИНАСТІЇ АНГЕЛІВ

Через стан джерельної бази проблема контактів Візантії з руськими князівствами у історичній літературі розглянена недостатньо. Окремі висновки базуються більше на політичних поглядах авторів, ніж на ґрунтовних дослідженнях. Візантія завжди приділяла велику увагу Нижньому Подунав'ю, через яке різноманітні кочовики вторгалися в причорноморські та болгарські області, що перебували під її контролем. Область у межах річки Дністра та Серета і Нижнє Подунав'я були воротами між морем і Карпатами, через які в XI–XII ст. степовики проникали на Балкани. Не маючи сил зайняти цю територію, Візантія, на слушну думку відомого російського візантиніста Г. Літаврїна, не заперечувала проти її опанування сильним галицьким князем, виокремляючи відносини з ним від контактів з Києвом¹.

Тїсний союз Візантії з Галицьким князівством сформувався у XII ст., починаючи з 20 липня 1104 р., коли дочка Володаря Ростиславича – Ірина вийшла за сина василевса Олексїя Комнєна – Ісаака². До того часу володїння галицьких князїв наблизилися до Нижнього Подунав'я. Відома грамота князя Івана Ростиславича месемврїйським купцям від 20 травня 1134 р., де згадуються його володїння в Пониззі Дністра та Дунаю, в числї яких Малий Галич (Галац), Бирлад і Текуч³. Автєнтичність грамоти визнавали П. Голубовський⁴, М. Дашкевич⁵, П. Мутаф-

¹ Литаврин Г. Г. Русь и Византия в XII веке. Литаврин Г. Г. *Византия и славяне*. Санкт-Петербург 1999, с. 505-506.

² Войтович Л. *Княжа доба на Русі: Портрети еліти*. Біла Церква 2006, с. 333.

³ *Памятники русского права*. Москва 1953, вып. 2, с. 26.

⁴ Голубовский П. В. *Печениги, торки и половцы до нашего времени татар. История южнорусских степей IX–XII вв.* Киев 1884, с. 207.

⁵ Дашкевич Н. П. Грамота Ивана Ростиславича Берладника 1134 г. *Сборник стат. по истории права, посвящ. М. Ф. Владимирскому-Буданову его учениками и почитателями*. Под ред. М. Н. Ясинского. Киев 1904, с. 366-369.

чієв, М. Грушевський⁶, В. Пашуто⁷, О. Насонов⁸, М. Левченко⁹, А. Фроловський¹⁰, О. Зимін¹¹, В. Потін¹², М. Брайчевський¹³, Р. Рабінович¹⁴, Л. Войтович¹⁵ та О. Майоров¹⁶. Прихильники версії щодо фальсифікату вагомих аргументів не висунули (І. Богдан¹⁷, О. Соболевський¹⁸, П. Панаїтеску¹⁹, М. Мохов²⁰, М. Котляр²¹, П. Павлов²², В. Спіней²³, С. Каштанов²⁴, Б. Пер-

- ⁶ Грушевський М. *Історія України-Руси*. Львів 1905, т. 2, с. 421-422.
- ⁷ Пашуто В. Т. *Очерки по истории Галицко-Волынской Руси*. Москва 1950, с. 169-171; Його ж. *Внешняя политика Древней Руси*, с. 194.
- ⁸ Насонов А. Н. "Русская земля" и образование территории Древнерусского государства. Москва 1951, с. 143.
- ⁹ Левченко М. В. *Очерки по истории русско-византийских отношений*. Москва 1956, с. 437-438.
- ¹⁰ Фроловский А. В. Чешско-русские торговые отношения X–XII вв. *Международные связи России до XVII в.* Москва 1961, с. 75.
- ¹¹ Зимин А. А. Историко-правовой обзор. Грамота Ивана Ростиславича Берладника. *Пам'ятники русского права*. Москва 1966, вып. 2, с. 30-31.
- ¹² Потин В. М. *Древняя Русь и европейские государства в X–XIII вв.* Ленинград 1968, с. 228-229.
- ¹³ Брайчевський М. Ю. Географічні межі Галицького князівства близько 1185 р. (з коментарів до "Слова о полку Ігоревім"). *Галич і Галицька земля. Збірник наукових праць*. Київ-Галич 1998, с. 26-27.
- ¹⁴ Рабинович Р. А. Призрачная Берладь. О достоверности одной фальсификации. *Stratum plus*. Санкт-Петербург–Кишинев–Одесса 1999, № 5, с. 357-407.
- ¹⁵ Войтович Л. *Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.). Склад, політична і суспільна роль*. Львів 2000, с. 152.
- ¹⁶ Майоров А. В. *Галицко-Волынская Русь. Очерки социально-политических отношений в домонгольский период. Князь, бояре и городская община*. Санкт-Петербург 2001, с. 220-222.
- ¹⁷ Богдан И. И. Грамота князя Ивана Ростиславича Берладника 1134 г. *Труды VIII Археологического съезда*. Москва 1897, т. 4, с. 163-164.
- ¹⁸ Соболевский А. И. Грамота кн. Ивана Берладника 1134 г. *Труды VIII Археологического съезда*. Москва 1895, т. 2, с. 173-176.
- ¹⁹ Panaitescu P. P. Diploma barladeana din 1134 si hrisovul lui lung Koriatovici din 1347. *Revista istorica Romana*, 1932, т. 2, v. 1.
- ²⁰ Мохов Н. А. *Молдавия эпохи феодализма*. Кишинев 1964, с. 82-83.
- ²¹ Котляр М. Ф. Русь на Дунаї. *Український історичний журнал*. 1969, № 9, с. 20-22; Його ж. *Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волынской Руси IX–XIII вв.* Киев 1985, с. 78-82.
- ²² Павлов П. За руското присъствие на Долни Дунав и българо-русские връзки през XI–XII. *Добруджа*. 1986, сб. 3, с. 12-13.
- ²³ Spinei V. *Moldova in secolele XI–XIV*. Chisinau 1994, p. 21.
- ²⁴ Каштанов С. М. *Из истории русского средневекового источника. Акты X–XVI вв.* Москва 1996, с. 71-72.

хавко²⁵). Як вірно зазначив у своєму блискучому дослідженні Р. Рабинович, всі вони, починаючи з І. Богдана, виходили з постулату, що звенигородський князь Іван Ростиславич не міг володіти Бирладом і Пониззям Дністра та Пруту²⁶.

Але цей постулат легко заперечується. Грамоту вперше ввів у науковий обіг відомий румунський історик і філолог-славіст Богдан Петричейку Хаждеу (1836–1907). Оригінал і первинна копія грамоти втрачені ще у XIX ст. Противникові автентичності грамоти відомому лінгвістові О. Соболевському вдалося довести лише те, що її текст написаний у XIV–XV ст. в орфографічних і лінгвістичних традиціях молдовських і болгарських документів того часу²⁷. Але це тільки дозволяє говорити, що до Б. Хашдеу потрапив список з грамоти, виготовлений у XIV–XV ст., або ж фальсифікат зроблений у цей період, при фабрикації якого були використані вірогідні джерела і звістки. Необхідністю переписки грамоти в “молдовські” часи було прагнення продовжити традицію торговельних пільг для деяких міст, як слушно зауважив Р. Рабинович²⁸.

Найдошкульнішим місцем грамоти противники її автентичності вважають фразу “князь Бирладський від стола Галицького”. Якщо вважати Івана Ростиславича звенигородським князем, столиця якого знаходилася у Звенигороді на Білці на території Володаревичів, то ця фраза позбавлена сенсу. Але існувало кілька Звенигородів саме у Тербовельському князівстві, яким володів батько Івана Ростиславича – Ростислав-Григорій Василькович.

Л. Махновець вважав, що столицею першого уділу Івана Бирладника міг бути Звенигород на лівому березі Стрипи, лівої притоки Дністра, городище якого збереглося біля сучасного с. Звенигорода Бучацького р-ну Тернопільської області, або ж Звенигород на лівому березі Дністра біля правого берега ріки

²⁵ Перхавко Б. В. Князь Иван Берладник на Нижнем Дунае. *Восточная Европа в древности и средневековье. Политическая структура Древнерусского государства. VIII Чтения памяти чл.-кор. АН СССР В. Т. Пацуто*. Москва 1996.

²⁶ Рабинович Р. А. Призрачная Берладь..., с. 357-358.

²⁷ Соболевский А. И. Грамота..., с. 173-174.

²⁸ Рабинович Р. А. Призрачная Берладь..., с. 377-379.

Дзвенячки, городище якого збереглося поблизу нинішнього с. Дзвенигорода Борщівського р-ну Тернопільської області²⁹.

У тому ж районі між впадінням Серету та Збручу трохи ближче до першого на високому мисі околиці с. Більче-Золоте того ж Борщівського р-ну знаходиться велике городище XI–XIII ст., біля якого було селище (знищене котлованом) та могильник. З напільного боку городище півколом захищене трьома рядами валів та ровів. Тут знайдено енкалпійон із зображенням чотирьох євангелістів по кутах, бронзовий браслет, застібку, срібну пряжку, багато залізних ножів, сокирок та наконечників стріл, два фрагменти скляних браслетів, уламки посуду. Спеціальних розкопок тут не проводилося, лише закладалися розвідувальні шурфи³⁰. Ще один Звенигород за переказами знаходився за Збручем на городищі в урочищі Княже Замчисько поблизу с. Гольнищева Чемерівецького р-ну Хмельницької області. Вали городища збереглися висотою до 6 м., частина урочища носить назву Дівечі, де за переказами був жіночий монастир.

У котрому із Звенигородів була столиця уділу князя Івана Бирладника? Судячи з опису бойових дій 1144 р.³¹, коли київське та галицьке війська рушили до Звенигорода, йдучи берегами Серету і стали біля міста, будучи цією рікою розділені³² (що виключає Звенигород на Білці, тепер у Пустомитівському р-ні Львівської обл.), це місто знаходилося ближче до впадіння Серету у Дністер. Тому найкраще підходить городище біля с. Більче-Золоте Борщівського р-ну. Городище на високій горі поблизу с. Дзвенячка того ж району, початки якого сягають IX ст., могло бути більш раннім містом, перенесеним у XI–XII ст. до нинішнього с. Більча-Золота. Розміри тутешнього городища та знахідки на ньому під час звичайних археологічних розвідок, дозволяють припускати саме тут наявність столиці уділу Івана Бирладника.

²⁹ *Літопис Руський*. Київ 1989, с. 551.

³⁰ Ратич О. О. *Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР*. Київ 1957, с. 60; Свешніков І. К. *Археологічні роботи Львівського історичного музею в 1952–1957 рр.* Львів 1959, с. 12-13; Раппопорт П. А. *Военное зодчество западнорусских земель X–XIV вв.* Ленинград 1967, с. 12.

³¹ *ПСРЛ*, т. 2, стб. 318-319.

³² *ПСРЛ*, т. 1, стб. 311.

Ростислав-Григорій Василькович помер між 1127/1141 рр., ближче до першої дати; його брат Ігор-Іван Василькович – у 1141 р.³³ Теробовельський князь міг виділити своєму синові уділ з центром у Звенигороді на Дністрі, куди ввійшло все Пониззя Дністра та Пруту аж до Дунаю. Після смерті брата Ростислава Ігор приєднав його частку, а звенигородський князь залишився його васалом (звідси і формула “князь Бирладський від стола Галицького”). Навіть, якби грамота від 20 травня 1134 р. була датована 1144 р., як вважав М. Грушевський (що більш ніж сумнівно), то це би могло означати тільки, що після того як Володимирко захопив галицьку і теробовельську частки, його племінник залишився васалом тепер вже князя всієї Галицької землі.

Про давню належність цих територій до Галицької землі свідчить і низка інших аргументів, зокрема топонімічних³⁴, а також приналежність вірменських парафій у Сереті, Сочаві (Сучаві) та Молдові до львівської вірменської єпископії у кондаку від 13 серпня 1388 р. католікоса Теодороса II, із згадкою про Львів, як “найблагодословеннішу, що охороняється Богом, столицю, славу матір міст християнських королів”, що відбиває часи Галицько-Волинської держави³⁵. Зрештою давні молдовські грамоти писані староукраїнською мовою, а молдовські літописи – церковнослов'янською (аж до реформи господаря Василя Лупу у 1636 р. ця мова залишалася офіційною). Якщо слов'янську церковну номенклатуру (поп, вечерня, утренья і т.д.) у румунській церкві ще можна пояснювати давньоболгарськими впливами на цей регіон³⁶, то використання мови в діловодстві нічим окрім давньої і довгої політичної приналежності Нижнього Подністров'я і Попруття до Галицького князівства пояснити не вдасться. Археологічні знахідки в дельті Дунаю, зокрема

³³ Войтович Л. Княжа доба на Русі..., с. 334.

³⁴ Ці аргументи були зібрані у доповіді Андріяна Шийчука (Румунія) “До питання південних кордонів Галицької Русі (за матеріалами візантійської історіографії)”, виголошеній на П'ятому міжнародному конгресі українців у Чернівцях 28 серпня 2002 р. на засіданні секції “Галицько-Волинське князівство”. На жаль, вони залишилися неопублікованими.

³⁵ Дашкевич Я. Давній Львів у вірменських та вірмено-кипчацьких джерелах. *Україна в минулому*. Київ–Львів 1992, вип. 1, с. 10-11.

³⁶ Grecu A. Panowanie bułgarskie na północ Dunaju w IX–X w. *Postępy Archeologii*. 1956, N 5, s. 211-258.

у Діногетії поблизу Галаца (малого Галича) містять елементи руської матеріальної культури і датуються широким діапазоном X–XII ст.³⁷.

Візантійський хроніст Іоанн Кіннам вважав галицького князя Володимирка Володаревича союзником василевса Мануїла I на початку 1150-х рр.³⁸. Після втечі у 1164 р. у Галич Андроніка Комнена, сина Ірини Володарівни, вже в наступному році відбувся обмін посольствами. Галицький єпископ Кузьма їздив в Константинополь, де отримав не тільки гарантії для Андроніка, але й підтвердження союзу³⁹. Наслідком цієї поїздки було розширення володінь руського монастиря на Афоні у 1169 р.⁴⁰, а також згадка Русі у візантійсько-генуезькій угоді 1169 р.⁴¹. Євстафій Солунський згадує про часті посольства галицького князя до василевса Мануїла⁴². “Скіфська кіннота”, яка брала участь у нещасливій битві проти сельджуцького султана Килидж-Арслана II при Миріокефалоні 17 вересня 1176 р.⁴³, була, напевно, галицького походження⁴⁴.

Останнім часом з новою силою розгорнулася дискусія навколо автентичності “Слова о полку Ігоревім”. З цього приводу я вже висловлював свою думку, вказуючи на вразливі місця в аргументації Е. Кінана⁴⁵. Оpubлікована через сорок років після

³⁷ Barnea I. Elementy dawnej kultury materialnej ruskiej i wschodniej (X–XII w.) w Dinogetia koło Gałacu. *Postępy Archeologii*. 1956, N 5, s. 211-258.

³⁸ Ioannis Cinnami. *Epitome rerum...* Rec. E. Meineke. Bonnæ 1836, p. 115.18-19.

³⁹ Войтович Л. *Княжа доба на Русі...*, с. 343.

⁴⁰ Мошин В. Русские на Афоне и русско-византийские отношения в XI–XII вв. *Byzantinoslavica*. 1950, т. 11, s. 32-60.

⁴¹ Miklosich F., Müller J. *Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana*. Vindobonnae 1865, bd. 3, p. 35.26-34.

⁴² Бибииков М. В. Византийские источники по истории Руси, народов Северного Причерноморья и Северного Кавказа (XII–XIII вв.). *Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования*. 1980 г. Москва 1981, с. 76.

⁴³ Choniatae Nicetae. *Historia*. Rec. I.A. van Dieten. Berolini 1975, p. 247; Ioannis Cinnami. *Epitome rerum...*, p. 267; Из хроники Михаила Сирийца. *Письменные памятники Востока*. Москва 1984, с. 83; Lilie R.-J. Die Schlacht von Myriokephalon (1176): Auswirkungen auf das byzantinische Reich in ausgehenden 12. Jahrhundert. *Revue des Etudes Byzantines*. 1977, t. 35, p. 257-275.

⁴⁴ Назаренко А.В. *Древняя Русь на международных путях...*, с. 636.

⁴⁵ Войтович Л. Кілька реплік з приводу дискусії про автентичність “Слова о полку Ігоревім”. *Україна в Центрально-Східній Європі*. Київ 2006, вип. 6, с. 595-608.

написання книга О. Зиміна також не вирішує низки проблем, зокрема “мечів харалужних” чи топографічних реалій околиць Пліснеська в “мутному сні Святослава”⁴⁶. Вийшли нові ґрунтовні дослідження в підтримку автентичності “Слова”⁴⁷. Отож, на сьогодні немає підстав відкидати свідчення “Слова” як наративного джерела кінця XII ст. Тоді: “По Дунаю гради укріпив, купцями населив, торгуючими через море во Греки...” – результати діяльності Ярослава Володимировича в Нижньому Подністров’ї та Подунав’ї. Саме в цей час, ймовірно, і розцвіли такі міста, як Малий Галич (нині Галац) неподалік від впадіння Сирета у Дунай, Бирлад та інші міста, згадані у переліку “Міст далеких і близьких”.

Конфронтація між Візантією і Галицьким князівством настала лише після загибелі Андроніка Комнина (1185), але й тоді військовим діям передувало галицьке посольство⁴⁸. Не знайшовши порозуміння з Ангелами, Ярослав вирішив підтримати повстання в Болгарії. Спочатку повстання Асенів в Болгарії підтримали бродники⁴⁹, а вже потім галицькі війська Ярослава Осмомисла⁵⁰.

Відновлення візантійсько-галицькою союзу відбулося в часи Романа Мстиславича близько 1200 р., коли Добриня Ядрейкович бачив в Константинополі галицьке посольство у складі Твердяти Остромирича, Недана, Домажира і Негвара. М. Котляр навіть вважає, що угода була укладена раніше – у 1197 чи 1198 рр.⁵¹

Цієї угоди стосується проблема походження матері короля Данила – другої дружини Романа Мстиславича. Дискусія з цього питання ще далека від завершення⁵². Але поки не буде знайде-

⁴⁶ Стаття з цього приводу готується до друку в черговому томі “Записок НТШ”.

⁴⁷ Зализняк А. А. *Слово о полку Игореве. Взгляд лингвиста*. Москва 2004; Чернов А. Три имени автора “Слова о полку Игореве”. Текст как оттиск личности автора: кто укрылся под псевдонимом Ходына. 2005, chernov-trezn.narod.ru

⁴⁸ Choniatae Nicetae. *Historia...*, s. 323-325.

⁴⁹ Бибииков М. В. *Византийские источники по истории Руси...*, с. 77.

⁵⁰ Войтович Л. *Кілька реплік...*, с. 597-598.

⁵¹ Котляр М. Ф. *Історія дипломатії Південно-Західної Русі*. Київ 2002, с. 82.

⁵² Войтович Л. *Княжа доба...*, с. 481-487; Його ж. Мати короля Данила (зауваження на полях монографії Д. Домбровського). *Княжа доба: історія і культура*. Львів 2007, вип. 1, с. 45-58.

но задовільного пояснення, звідки взялася ціла група грецьких імен у нащадків Романа (Данило, Саломея, Іраклій, Лев); звідки ще могли потрапити до коронаційних регалій польських королів візантійські сакральні предмети (Казимир III у 1340 р. пограбував скарбницю королів Русі у Львові); чому угорський король Андрій II та краківський князь Лешек Білий вважали її братовою (ятрівкою), а перший прийняв Данила Романовича “як сина рідного”; чому Роман Мстиславич загинув під Завихвостом (йшов на допомогу швагрові німецькому королю Філіпові IV Гогенштауфену, одруженому з Іриною, старшою сестрою Анни, згідно з домовленістю між обома під час особистої зустрічі в Ерфурті, де Роман пожертвував монастирю бенедиктинців 20 гривень срібла, польські князі перегородили йому дорогу, виконуючи доручення папи – противника Гогенштауфенів); чому Романові дозволили другий шлюб при сумнівному розводі з Предславою Рюриківною, дочкою на той час київського князя; а також ціла низка інших співпадінь, випадковий характер яких був би фантастичним, найбільш вірогідним виглядає візантійське походження Анни. Найпевніше вона була дочкою василевса Ісаака II Ангела та його другої дружини Маргарити-Марії, дочки угорського короля Бели III.

Маргарита-Марія народилася у 1175 р., восени 1185 р. вона видана за василевса Ісаака II Ангела⁵³. Це була красива і активна жінка, яка після осліплення та ув'язнення мужа у 1195 р. не зійшла з політичної арени і Олексій III Ангел, який скинув брата, мусив з нею рахуватися. Ісаак II помер наприкінці січня 1204 р., повернувшись на трон у 1203 р., 2 червня 1204 р. Маргарита-Марія вийшла заміж вдруге за одного з вождів хрестоносців Боніфация, маркграфа Монферрату, який при розділі Візантії отримав Фессалоніки, але прагнув здобути імператорську корону, однак загинув на війні з болгарським королем Калояном у 1207 р. Анна (якщо вона не була дочкою Ісаака II від першого шлюбу) могла народитися вже у 1187 р., але сумнівно, що це трапилося пізніше 1189 р. Г. Граля датував її шлюб з Романом 1199 р., який навряд відбувся пізніше 1200 р. За Галицько-

⁵³ Успенский Ф. И. *История Византийской империи*. Москва 2002, т. 4, с. 389-390; Дашков С. Б. *Императоры Византии*. Москва 1997, с. 263.

Волинським літописом, після загибелі батька Данилові було чотири роки, тобто він народився у 1201 р. Проте немає впевненості, що цей запис не відноситься до 1206 р., коли почався похід на Галич Рюрика Ростиславича. Крім того, у “Повісті про битву на Калці”, яка знаходиться у цьому літописі, сказано, що Данилові було 18 років на час битви, тобто він народився не раніше 1204 р. Судячи з опису деталей битви, автором “Повісті” був її учасник, або особа, яка безпосередньо отримала інформацію від учасника (учасників) цієї битви. Отже, народження Данила Романовича в кінці 1201 або на початку 1202 р. (на свято Івана Хрестителя) не є певним. Данило Романович міг народитися на початку 1204 р., а Василько – у 1205 р. Але точної дати ми не знаємо. Це питання й надалі залишається дискусійним.

Союз Ангелів з Романом Мстиславичем приніс величезну вигоду імперії. Були розгромлені половці, які загрожували її володінням. Нормалізувалися стосунки з Угорщиною та іншими державами. У світлі цих стосунків по-іншому виглядає епізод з відмовою від прийняття королівської корони з рук папських посланців. При всьому скепсисі до інформації В.Татищева⁵⁴, питання користування якою залишається дискусійним⁵⁵, цей епізод добре вписується в контекст тодішніх політичних стосунків. Папа простив “пілігримів” за штурм християнської столиці і санкціонував утворення Латинської імперії⁵⁶. В нових реаліях на унію з Римом пішла болгарська церква⁵⁷. Курія поспішала використати переваги несподіваного успіху і радо роздавала балканським православним правителям королівські корони. Переговори папи Іннокентія III з Романом Мстиславичем⁵⁸ цілком

⁵⁴ Толочко О. П. Конституційний проект Романа Мстиславича 1203 р.: спроба джерелознавчого дослідження. *Український історичний журнал*. 1995, № 6, с. 22-36.

⁵⁵ Толочко А. П. “История Российская” Василия Татищева: Источники и известия, Киев 2005; *Rossica Antiqua. Исследования и материалы*. 2006. Санкт-Петербург 2006, с. 387-391.

⁵⁶ Заборов М. А. Папство и захват Константинополя крестоносцами в начале XII века. *Византийский временник*. 1952, т. 5.

⁵⁷ Василевский В. Г. Обновление болгарского патриаршества при царе Иоанне-Асене II в 1235 г. *Журнал Министерства народного просвещения*. 1885, ч. 238, март-апрель, с. 1-56, 206, 233.

⁵⁸ Татищев В. Н. *История...*, т. 3, с. 173.

відповідали політиці курії, тим більше у світлі позиції папи щодо боротьби Гогенштауфенів з Вельфами. Пропозиція папи була досить вигідною. Але мотивованою виглядає і відмова Романа: вороги папи – Ангели та Гогенштауфени були його союзниками і родичами. Тому, приймаючи до уваги слушні зауваженнями П.Кралука щодо тенденційності зображення Романа як захисника православ'я в протигагу його синові Данилу⁵⁹, і вважаючи, що релігійні проблеми тут не відігравали жодної ролі, не можна повністю відкидати можливість подібних переговорів.

Заслуговує на увагу й інший епізод, що стосується Ангелів. На аванюру, пов'язану зі здобуттям Константинополя у 1204 р., хрестоносців підбив не стільки дож Венеції Енріко Дандоло, як родич Романа візантійський претендент Олексій Ангел, син Ісаака Ангела. За Длугошем, який використав невідоме латинське джерело⁶⁰, та Густинським літописом, імператор Олексій III Ангел втік у Галич до Романа Мстиславича⁶¹. Аналіз джерел, що збереглися, не дозволяє зовсім відкинути таку версію⁶². Для візантійського володаря, безперечно, був сенс шукати допомоги проти латинян у наймогутнішого з православних правителів, яким був Роман. Відзначимо, що, втікаючи на північ ближче до гирла Дунаю, він просто не мав іншого вибору – лише безпечний шлях до Галича.

Союз Візантії з Галицько-Волинською державою був, безперечно, чи не найбільшим зовнішньо-політичним успіхом династії Ангелів.

⁵⁹ Кралуок П. *Роман Мстиславич...*, с. 5-6.

⁶⁰ Semkowicz A. *Krytyczny rozbiór dziejów Jana Długosza*. Kraków 1887, s. 203.

⁶¹ Котляр М. Ф. До питання про втечу візантійського імператора в Галич у 1204 р. *УДЖ*. 1966, N 3, с. 112-117.

⁶² Kotliar N. F. Calician-Volhynian Rus' and Byzantium in the Twelfth-Thirteenth Centuries: Real and Imaginary Relations. *Act XVIIIth International Congress of Byzantine Studies. selected papers: main and communications*. Moscow, 1991. Shepherdstown 1996, p. 319-326.